

В. Гесць, академік НАН України, директор Інституту економіки та прогнозування НАН України:

«Про підсумки діяльності Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України у 2009–2014 рр.»

...До складу секції входять Відділення економіки НАН України (дев'ять установ), Відділення історії, філософії та права НАН України (20 установ) і Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України (дев'ять установ). За звітний період загальна спискова чисельність працівників скоротилася з 5123 осіб у 2009 р. до 4854 у 2014 р., натомість зросла кількість докторів (з 389 у 2009 р. до 409 у 2014 р.) і кандидатів наук (з 1257 до 1344 відповідно). У 2009–2014 рр. було виконано 1264 теми фундаментальних наукових досліджень і 632 – прикладні.

Що ж принципово нового за цей період відбулося в діяльності секції? Насамперед, виходячи із завдань, поставлених перед нами президентом НАН України академіком Б. Патонем шість років тому, секція мала так організувати свою роботу, щоб діяти як єдине ціле, відділення мали працювати якомога тісніше як між собою, так і з різного рівня владними структурами, вищими навчальними закладами і громадськими організаціями. На виконання цих положень з 2009 р. ми започаткували практику підготовки національних доповідей з найактуальніших суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних питань розвитку українського суспільства. Усього було зроблено п'ять таких доповідей: “Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави” (2009 р.), “Новий курс: реформи в Україні 2010–2015” (2010 р.), “Національний суверенітет України в умовах глобалізації” (2011 р.), “Сталий людський розвиток: збереження справедливості” (2012 р.), “Інноваційна Україна-2020” (2014 р.). Кожну з них спочатку розглядали на засіданні президії НАН України і після схвалення надсилали в усі державні установи, наукові організації, ВНЗ, а також оприлюднювали у ЗМІ, зокрема публікували у вільному доступі в Інтернеті. За відгуками, які надходили на нашу адресу з різних інстанцій, ці доповіді здобули високу фахову і суспільну оцінку, про що також свідчить велика кількість посилань у найрізноманітніших публікаціях, аналітичних оглядах, виступах тощо. Так, пошукова система Google знаходить 1,6 тис. посилань на Національну доповідь про соціально-економічний стан України (2009 р.), 1,7 тис. посилань – на доповідь 2010 р. про реформи в Україні, 0,5 тис. посилань – на доповідь 2012 р. про сталий людський розвиток. Однак найбільшу кількість посилань (5,3 тис.) має колективна праця 2013 р. «Держава і суспільство в Україні: історія та сучасність». Статистика ж відвідування інтернет-сторінок, на яких розміщені національні доповіді, показує, що на них заходили сотні тисяч користувачів.

За звітний період у секції виконувалися такі цільові комплексні програми наукових досліджень НАН України:

- Проблеми і перспективи соціально-економічного та політико-правового розвитку України (2007–2010 рр.);
- Розвиток інтелектуального і духовного потенціалу та модернізація сфери науки, освіти, культури, управління (2007–2010 рр.);
- Інтеграція до світової спільноти та стратегічні виклики для України (2008–2012 рр.);
- Прогнози і моделі соціальної та соціокультурної трансформації українського суспільства у першій чверті ХХІ ст. (2008–2012 рр.);
- Гуманітарні технології як чинник суспільних перетворень в Україні (2011–2015 рр.);
- Модернізація українського суспільства і економіки в контексті викликів ХХІ ст. (2011–2015 рр.);
- Громадянське суспільство, особа, держава: національний досвід і потенціал взаємодії (2013–2015 рр.);
- Модернізація соціокультурної сфери в Європі та Україні (2013–2015 рр.).

Причому майже кожна з цих програм виконувалася за участі всіх трьох відділень.

Крім того, інститути секції активно співпрацювали з академічними установами інших відділень у рамках виконання Державної цільової науково-технічної програми впровадження і застосування грид-технологій та інших цільових комплексних програм наукових досліджень НАН України, таких як “Оцінка стратегій довгострокового розвитку енергетики та економічна політика оптимізації енергетичного балансу України”, “Науково-технічні та економічні проблеми забезпечення спільної роботи Об’єднаної енергетичної системи України з об’єднанням енергосистем європейських країн (Об’єднання, Об’єднання-2)”, “Науково-технічний супровід розвитку ядерної енергетики та застосування радіаційних технологій в галузях економіки”, “Біомаса як паливна сировина”, “Проблеми сталого розвитку, раціонального природокористування та збереження навколишнього середовища”. Особливо хочу зупинитися на виконанні програми “Інтелектуальна автоматизована інформаційно-аналітична система супроводження бюджетного процесу на базі вітчизняної суперЕОМ”. Разом із Відділенням інформатики НАН України вдалося створити дійсно унікальну інформаційно-аналітичну систему, яка оперує з кількома сотнями тисяч показників і здійснює супроводження бюджетного процесу як на державному, так і на місцевих рівнях. Ця розробка є безпрецедентним за масштабністю виконаних робіт прикладом тісної співпраці економістів і кібернетиків.

Упродовж звітнього періоду секція традиційно здійснювала науково-експертну діяльність в інтересах та на замовлення органів державної влади. У 2009–2014 рр. Відділення економіки провело близько 250 таких експертиз. Назву лише найголовніші експертні висновки: щодо законопроекту про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” (стосовно використання податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності); щодо проекту закону України “Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 роки”; щодо внесення змін до Митного кодексу України (про підвищення конкурентоспроможності літаків вітчизняного виробництва і підтримки літакобудівної промисловості; про особливості митного оподаткування вищих навчальних закладів і наукових установ); щодо внесення змін до Податкового кодексу України; про відповідність проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості” нормам Конституції України; щодо законопроекту про внесення змін до Закону України “Про морські порти України”; зауваження та пропозиції до проекту закону України “Про засади державної регіональної політики”; щодо законопроекту про внесення змін до Закону України “Про прожитковий мінімум”; щодо проекту Пенсійного кодексу України.

Відділення історії, філософії та права за цей період підготувало понад 180 зауважень і пропозицій до проектів законів України, серед яких: про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення конституційного контролю стосовно проектів конституційних законів України; про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України; про Концепцію етнонаціональної політики України; про національні меншини в Україні; про вищу освіту; про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення соціальних і трудових гарантій населення, забезпечення умов оплати праці; про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації рекомендацій Європейської комісії у сфері державної антикорупційної політики; про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення європейських стандартів публічності у судовій системі; про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи; про внесення змін до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”; про державну підтримку наукоємних виробництв в Україні.

Відділення літератури, мови та мистецтвознавства підготувало близько 140 експертних висновків, найважливіші з яких: про відповідність Закону України “Про засади державної мовної політики” принципам Європейської

хартії регіональних або міноритарних мов на запит Конституційного Суду України; про лінгвістичні підстави тлумачення ст. 469 Митного кодексу України на запит Конституційного Суду України; щодо законопроекту про внесення змін до Закону України “Про мови в Українській РСР”; про внесення змін до Закону України “Про засади державної мовної політики” та ін.

Одним із основних результатів наукової діяльності секції є науково-видавнича діяльність. За звітний період було видруковано 1926 монографій, 102 з них – за кордоном, підготовлено 1101 підручників, довідників і навчальних посібників, що свідчить про тісні зв’язки науковців з вищою школою. Установи секції видають понад 30 журналів і більше 50 наукових збірників. Згідно з бібліометричними даними системи Google Scholar, до першої сотні найбільш цитованих періодичних видань України входить дев’ять журналів секції. Це “Економіка України” (четверта позиція), “Економіка і прогнозування” (п’ята), “Економіст” (23), “Демографія та соціальна економіка” (26), “Регіональна економіка” (31), “Бібліотечний вісник” (53), “Український соціум” (63), “Економічна теорія” (70), “Схід” (89).

Багато уваги в секції приділяється індексам цитування наукових робіт окремих установ та окремих учених. До речі, ми зацікавилися питанням, чи є кореляція між цитованістю певної роботи і тим, скільки коштує друкований аркуш цієї наукової праці (між іншим, у окремих співробітників економічні показники наукової праці різняться іноді в рази). Виявилось, що така залежність існує, принаймні у Відділенні економіки, – публікації з високою вартістю переважно мають низькі індекси цитування.

Отже, на мою думку, на майбутнє потрібно розширити й актуалізувати комплексні міждисциплінарні дослідження за участі установ секції, більше залучати економічні інститути НАН України до спільних робіт у рамках різних програм, передусім тих, що стосуються питань обороноздатності й національної безпеки держави, продовжити діяльність, спрямовану на підготовку національних доповідей з найболючіших суспільних і економічних проблем країни...» (*Геєць В. Про підсумки діяльності Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України У 2009–2014 роках. Стенограма наукової доповіді на засіданні президії НАН України 11 березня 2015 р. // Вісник НАН України. – 2015. – № 5. – С. 104–107*).